

स्वाधिकाके संघटन राष्ट्रसेवामें हो सम्पण

‘स्व’ रूप वर्धिनी

कार्यवृत्त १९६६

स्व-रूपवर्धिनी कार्यवृत्त १९८६

मुखपृष्ठ व लेखाटणे : श्री. अरुण फडणीस
सहाय्य : शेखर ब्याने

‘स्व’- रूपवर्धिनी म्हणजेच .....

१. सहवासातून शिक्षण व शिक्षणातून संस्कार घडविणारी संस्था.
२. व्रती शिक्षक आणि तळमळीचे कार्यकर्ते यांच्या माफत हेतुप्रधान शिक्षण देणारी एक चळवळ.
३. आपुलकीने व जिद्दाळ्याने मुलांचे प्रश्न हाताळणारी, सर्वांना ‘आपली’ वाटणारी संस्था.
४. विपरीत परिस्थितीवर मात करायला शिकविणारी कार्यशाळा.
५. राष्ट्रीय चारित्र्य, शार्वजनिक शिस्त आणि सामाजिक बांधिलकी जोपासणारा उद्याचा एक ‘राष्ट्रीय प्रकल्प’.

अर्थात्

ही पूर्णवेळची शाळा नाही. सायंकाळच्या वेळात तीन तास, वर्षभरात एकही दिवस सुट्टी न घेता राबविता जाणारा हा एक शिक्षण प्रकल्प आहे.

भारतमाते,

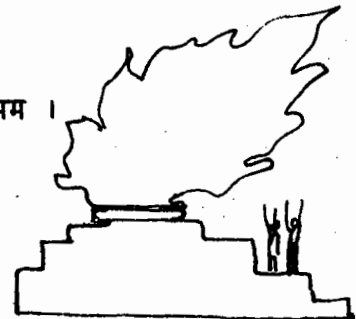
तुझ्या चरणी विनम्र प्रणाम. परदास्य बंधनातून तुला मुक्त करण्यासाठी हजारो देशभक्तांनी त्यांचे जीवन अर्पण केले. ख-या अर्थाने त्यांना मुक्ती मिळाली. परदास्याच्या शृंखला तुटल्या. . . . स्वातंत्र्य मिळाले. . . . सुखी संपन्न जीवनाची स्वप्ने दाही दिशांना खैर संचार करू लागली. देश आता सुखी होईल, आम्ही पुन्हा वैभवाकडे झेप घेऊ आशा आकांक्षा वाढल्या, प्रयत्नांना सुरुवात झाली. . . . औद्योगिककरणाने. . . . शेतीतून. . . . शिक्षणातून.

दुर्दैवाने चाळीस वर्षे लोटली तरी अजूनही ती संपन्नतेची स्वप्ने सत्यात येऊ शकली नाहीत. विषमतेचा, अशिक्षितपणाचा, स्वार्थीपणाचा धूर भोवताली कोंडला आहे. कोटयावधी बंधव त्यात गुदमरत आहेत. पण "मला काय त्याचे" नावाच्या रोगाने तथक्कथित सुशिक्षितांची संवेदनाच नष्ट केली आहे.

म्हणून तर आम्ही ही पूजा बंधली आहे. एकाच ध्यासाने किमान उद्याची पिढी तरी अशी घडवू की जिथे स्वार्थ डाव साधणार नाही. विषमतेचा रोग थोडाही राहणार नाही. आमच्या इच्छांना बळ दे, आमच्या प्रयत्नांना यश दे. या पूजेतून आम्हाला फक्त आणि फक्त समाधान लाभले तरी आम्ही कृतकृत्य होऊ कारण श्रेय आमचे नाही. आम्ही तुझ्या अंगाखांद्यावर वाढलो आहोत. आमच्या यशस्वरती पूर्ण अधिकार तुझा आहे. या प्रयत्नात ज्या उणिवा राहतील त्या आमच्या असतील, आणि त्याही दूर करण्याचे सामर्थ्य केवळ तूच आम्हाला देऊ शकतेस म्हणूनच म्हणतो

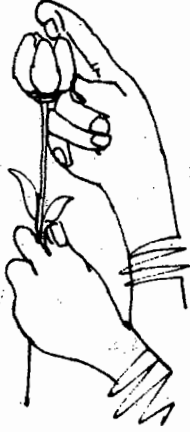
राष्ट्राय स्वाहा: ।

राष्ट्राय इदं, न मम ।

स्वप्न-ध्येयधुंद तरुण

आज आपली संस्था आठ-नऊ वर्षे काम करीत आहे. काही वर्धक आपल्याकडे सुरवातीपासून आहेत. म्हणजेच त्यांच्या बालवयात, संस्कारक्षम वयात ते वर्धिनीत दाखल झाले. त्यांच्यावर हळू हळू आणि वेगवेगळ्या मार्गाने संस्कार करण्याचा आपण प्रयत्न केला, आणि वर्धिनीचे स्वप्न त्यांच्या ह्यताखाली तयार होणा-या वर्धकांच्या हातून फुलवायचे ठरविले, खरे करण्याचे ठरविले.

आपण तर आपली स्वप्ने सततच त्यांच्यासमोर मांडली आहेत. आणि म्हणून त्यांच्या विचारांची दिशा समजून घेणे महत्वाचे होते. स्वच्छ हाताचे, विशाल मनाचे, समर्थ खांद्याचे आणि स्वतंत्र प्रतिभेचे ध्येयधुंद तरुण बनविणे हे संस्थेचे ध्येय स्वप्न आहे. हे स्वप्न त्यांना मान्य आहे का ? हे स्वप्न ते आपले म्हणू शकतील का ? हे पण कळणे जरूरीचे होते. म्हणून त्यांच्या प्रतिक्रिया समजावून घ्याव्या असे ठरविले. अशाच काही प्रतिक्रिया पुढे देत आहोत.

स्वप्नदर्शी युवा मनःस्थिती

मुलांचा हा गट इ. 11 वी च्या पुढचा आहे. समोरच्याला प्रसन्न करून आपली छाप कशी पाडावी, आपले काम कसे करून घ्यावे इ. गोष्टींवर जास्त लक्ष देणारा, भावनावेगात वाहून जाणारा, व्यक्ति-पूजक. हे सगळे लक्षात घेऊन देखली काही प्रतिक्रिया या आपल्या कामाचे यशापयशदर्शक आहेत. या प्रतिक्रिया वाचताना एक गोष्ट अशी लक्षात आली की सर्वांनी ज्या प्रतिक्रिया दिल्या आहेत त्या चांगली बाजूच दाखविणा-या आहेत. यात वर्धकांना एखादी गोष्ट, एखादा विचार आवडत नसेत तर त्याचा यात कुठे उल्लेख नाही. याचा अर्थ मुले स्वतंत्र विचार करीत नाहीत असे नव्हे तर मुले बहुतेक "सत्यं ब्रूयात्/प्रियं ब्रूयात् । मा ब्रूयात् सत्यं अपि अप्रियम्" या उक्तीचा वापर करीत असतील.

या प्रतिक्रियावर वर्धकांची नावे दिली नाहीत. परंतु त्यातील घटना, अनुभव सत्य आहेत. सुज्ञांस अधिक खुलासा न लगे परंतु इच्छा असल्यास या प्रतिक्रिया कोणीही बघू शकेल. यांच्यावर सफाईचा हात जरूर फिरला आहे पण तो चुका, व्याकरण या दृष्टीकोनातून. त्यांच्या विचारांना,

वाक्यांना धक्का लावलेला नाही.

ध्येयमंत्र आणि उरातील रवंत

अत्यंत प्रतिकूल परिस्थितीत, जवळ स्वतःची भूमी नसताना केवळ निःस्वळ राष्ट्रप्रेम आणि धर्मीनष्ठा यांच्या जोरावर परागंदा झालेल्या ज्युनी अठराशे वर्षां नंतरच्या पिढीमध्ये तीच धगधगती ज्योत सक्रीयत केली, स्वतःची भूमि मिळविली. स्वतंत्र आणि कणखर राष्ट्र उभे केले.

या पार्श्वभूमीवर स्वातंत्र्य मिळून चाळीस वर्षे झालेल्या आमच्या देशाची स्थिती मात्र भिन्न आहे. वाळवंटी आणि रेताड जमिनीत ज्युनी रक्ताचे पाणी करून पिके फुलविली . . . जमिनीतून सोने निर्माण केले. आमच्याकडे सुपीक जमीन, भरपूर पाणी, मनुष्यबळ या कशा-कशाचीही वानवा नसूनही आम्ही मात्र अजूनही "विकसनशैल" आहोत.

कुठल्याही राष्ट्रात त्या राष्ट्राच्या प्रगतीसाठी तेथील तरुण किती प्रमाणात आणि कसे सहभागी होतात हे अत्यंत महत्वाचे असते. यात आम्ही कोठे आहोत ? आमचे राष्ट्र प्रेम उफाळून येते ते फक्त भारत-पाक सामन्यांच्या वेळी. एरवी राष्ट्राची दैन्यावस्था पाहून अस्वस्थ होणारे फार कमी आहेत.

मी "स्व-रूपवर्धनी" मध्ये आलो नसतो तर असे विचारही माझ्या मनात आले नसते. परंतु आज समाजासंबंधी आपली काही कर्तव्ये आहेत याची मला जाणीव होऊ लागली आहे.

सुयोग्य वातावरणाचा परिणाम

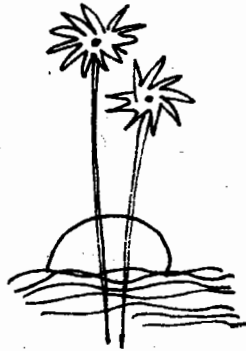
लहानपणीसुध्दा मी आज आहे तसाच, खोडकर होतो. कधी कधी खोटेपण बोलायचो, नुकताच वर्धनीत यायला लागलो होतो, त्यावेळेचाच एक प्रसंग. माझ्याच वागण्यातील काही चुकामुळे मला घर सोडावे लागले, पण वर्धनीतील एका जेष्ठ कार्यकर्त्याने मला त्यांचे घरी ठेऊन घेतले. दोन महिने मी त्यांच्या घरी होतो या दोन महिन्यात माझ्या वागण्यात एकदम बदल झाला. मनावर चांगले संस्कार झाले, त्यामुळे वर्धनी विषयी रूप आपुलकी वाढली.

मी येथे आलो नसतो तर व्यायाम तर बाजूलाच राहू दे पण मला खेळाची सुध्दा आवड राहिली नसती.

गुणांची बेरीज, दुर्गुणांना छेद

माझी कार्परेशनची शष्ठा संपली आणि एका चांगल्या शष्केत प्रवेश मिळाला. साहजिकच शिक्षक, मित्र-परिवार सगळ्यात बदल झाला सुरवातीचे काही दिवस माझे मन त्या शष्केत रमत नसे. हयाचा परिणाम माझ्या अभ्यासावर, बोलण्या-वागण्यावर झाला. माझ्या वागण्यात अहंपणा आला, आईवडिलांना उलटून बोलू लागलो. गल्लीतील सहवास वाढला. सरांचा माझ्यावरील विश्वास उडाला. वर्धनीतील इतर मुलांचे बोलणे, चालणे माझ्यापेक्षा कितीतरी पटीने चांगले झेते. सर माझ्या चुकांबद्दल बोलत, मला मागदर्शन करीत. मला माझी चूक कळून येई, पटत असे, पण मी अहंकारापोटी ती मान्य करीत नसे.

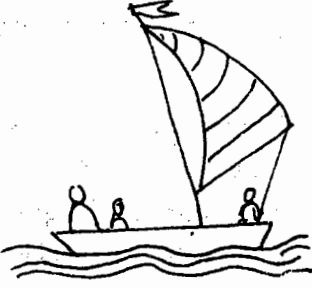

WITH BEST COMPLIMENTS FROM

A WELL WISHER

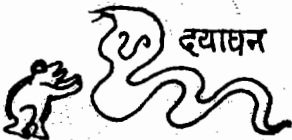
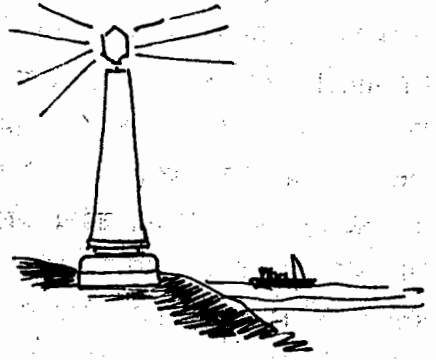
या काळात मी वर्धनीत नसतो तर ? मी कदाचित भरकटत गेलो असतो. अभ्यासाचे डोके असूनही गमावून बसलो असतो. कदाचित शाळा देखील सोडून दिली असती. जीवनांत काही ध्येय ठरवू शकलो नसतो.

वर्धनीत येत असल्यामुळे मी आता विचार करू शकतो. चांगले काय, वाईट काय, समजू शकतो. वर्धनीत होणा-या निरनिराळ्या व्याख्यानांचाच हा परिणाम आहे.

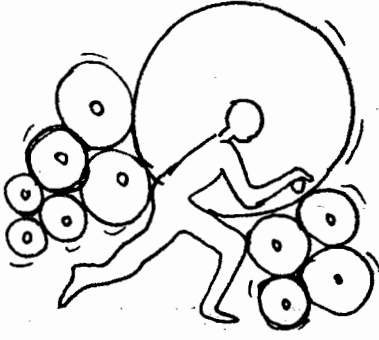
मला विशेषतः येथील कार्यकर्त्यांचे आपुलकीचे बोलणे आवडते. त्या क्षणाला का हवेईना पण माझ्या मनात चांगले विचार येऊन जातात.

अर्थात आता मी बराच सावरलो आहे. चांगल्या गोष्टी आत्मसात करण्याचा प्रयत्न करीत आहे.

खरोखरीच समाजातील इतर मुलांना माझ्याप्रमाणेच योग्य ते मार्गदर्शन मिळाले तर ती देखील किती तरी पुढे जातील. माझ्या आजुबाजूला अनेक हुशार मुले आहेत. परंतु ती निरनिराळ्या मोहाना बळी पडत आहेत, मोहानांनी फळाडून जात आहेत. राष्ट्राबद्दलची कर्तव्ये विसरली आहेत. अशांना जर आपण सावरू शकलो तर या देशाचा विकास व्हायला काहीही वेळ लागणार नाही.

२४ तास काम अन् काम

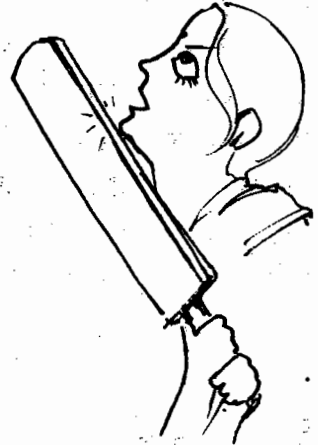
मी केवळ स्वतः बद्दल विचार करणे म्हणजे वर्धनीत येऊन काहीच शिकलो नाही असे म्हणवे लागेल. आपली उत्तमपैकी नोकरी सोडून आमच्यासाठी चोवीस तास काम करणा-या सरांचा आदर्श डोळ्यापुढे असताना मी जर माझ्यातला काही वेळ वर्धनीला दिला नाही तर तो त्या सरांचा अपमान केल्यासारखे होईल. मला खात्री आहे की एवढे मुर्तिमंत उदा. आमच्या समोर असताना आमची पावले केवळ स्वार्थकडे वळणार नाहीत.

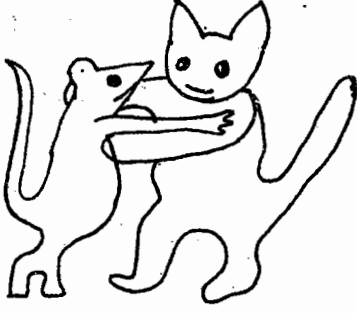
वर्धनी हा मला फार मोठा आधार वाटतो. माझा सर्वांगीण विकास येथेच होणार आहे अशी माझी खात्री आहे. माझी राष्ट्र विषयक कर्तव्ये मला इथेच कळली आहेत आणि इथूनच ती मी पार पाडणार आहे.

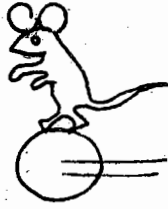
जाणिवा- जीवनांच्या

मी अशा फळा वस्तीत रहातो की जिथले लोक एखाद्या क्षुल्लक कारणावरून हमरी तुमरीवर येतात, मारामारीला उठतात. एक प्रसंग सांगतो आम्ही काही मुले गावठी क्रिकेट खेळत होतो. खेळ रंगात आला हेता. पाठीमागे फक्त बाई आलेली आमच्या लक्षातच आले नाही. मी बॅटिंग करत होतो. मी बॉल मारण्यासाठी बॅट फिरवली आणि त्या बाईच्या ओठाला लागली. मग काय जे काही रामायण पडले त्यामुळे पुन्हा गल्लीत खेळणे मी धसक्याने बंदच केले. घरी खेळणे शक्य नाही व व्यायाम शक्य अजर एखाद्या खेळ घेणा-या संघटनेत जाणे घरच्या परिस्थितीमुळे परवडणार नाही. परिणामतः खेळ पूर्णपणे बंद. हळू हळू मी लाजरा, बुजरा, अबोल बनलो. वर्ष दिड वर्ष असे गेले आणि एक दिवस एक मित्र घरी आला. आमच्या

गल्लीच्या कीर्तीमुळे व वातावरणामुळे माझ्या घरी मित्र येणे ही जरा नवलाचीच बाब होती. या मित्राने "स्व"-रूपवर्धिनी बद्दल आईला खूप माहिती दिली. आई त्या माहितीने खूप प्रभावित झाली आणि सहसा कुठल्याही मित्राबरोबर मला न पाठविणा-या आईने या मित्राबरोबर "स्व"-रूपवर्धिनीत जायला परवानगी दिली. मी फ़क़दा गेलो आणि गेलो तो गढूनच गेलो. इथे गढून जाण्यासाठी अनेक कारणे घडली, ज्यातून मला ख -या जीवनाचा अर्थ कळला.

सुरवातीला खेळ हेच माझे मुख्य आकर्षण होते, कारण मला खूप दिवसात खेळ्यालाच मिळाले नव्हते. येथे देखील मुले माझ्या बुजरे पणामुळे फार चिडवायची पण इथे सांभळून घेणारे शिक्षक होते. येथे गल्लीतल्या खेळासारखी अजागळपणा नव्हता तर खेळात सूत्रबद्धता होती.

आत्मीयतेचा परिसर्यर्ष

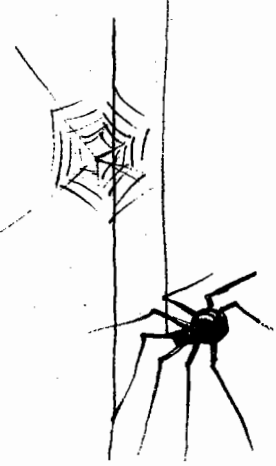
एक महिना होतो न होतो तोच वर्धिनीतील एक शिक्षक आमच्या घरी आले. आम्हीच काय, पण आमच्या शेजारीही थक्क झाले. सरांनी आपल्या हळू आवाजात एवढी आदराने चौकशी केली की ते फार जवळचे नातेवाईक आहेत असे वाटू लागले. आमची गरिबीची परिस्थिती पाहून त्यांनी मला शिक्षणासाठी स्कॉलरशिप मिळवून दिली. या स्कॉलरशिपला महत्व नाही तर तिच्या मागच्या भावनेला महत्व होते. त्यांचे प्रेम केवळ दिखाऊ नव्हते तर हृदयातले होते.

असाच एक दुसराही प्रसंग आठवतो. सातवीच्या स्कॉलरशिप परीक्षेचा फॉर्म भरण्याच्या वेळेस देखील त्यांनीच मला पैशाची मदत केली.

विचारधनाची स्वाण

वर्धनीत दर शनिवार-रविवार बाहेरच्या वक्त्यांना बेलावले जाते. हे वक्ते विद्वान असतात, एखाद्या क्षेत्रात गाजलेले असतात, त्यांचे स्वतःचे काही वैशिष्ट्य असते. त्यामुळे वर्धकांना खूप वेगवेगळ्या विषयावरील माहिती मिळते. जगातील निरनिराळ्या विषयांची, गोष्टीची माहिती कळते. अशाच एका वक्त्याने ते अत्यंत हलाखीच्या स्थितीतून - म्हणजे अगदी चार लावून जेवण्याच्या परिस्थितीतून कसे वर आले, उच्च पदाला पोहचले, हे फार प्रभावी रीतीने सांगितले. आपल्या परिस्थितीला मनाच्या सामर्थ्यावर कसे तोंड दिले हे सांगितले. काही ज्ञाने तरी हाती घेतलेले काम किंवा इतर आवश्यक गोष्टी अर्धवट सोडावयाच्या नाहीतच हे सांगितले. त्यामुळेच मी माझ्या गोरबीला व सभोवतालच्या वातावरणाला तोंड देऊ शकलो. असे आदर्श आमच्यापुढे उभे केले, हे मी माझे भाग्यच समजतो. केवळ गरिबीत, हलाखीत जन्मल्यामुळे, कुठलेही आदर्श नसल्याने, कसलेही संस्कार न झाल्याने, वाईट मार्गाला गेलेली किती तरी मुले आढळतात. भारताच्या अफाट लोकसंख्येमुळे असे सुसंस्कारीत लोक बरेच असले तरी ते तोकडेच पडतात. त्यात पुन्हा आमच्या भोवतालच्या वातावरणात असे लोक सापडणे जवळ जवळ अशक्यच.

देशस्थितीची व्यथा

आपल्या देशाच्या आजच्या ख-या गरजा काय आहेत, अडचणी काय आहेत आणि त्यांना कसे तोंड दिले पाहिजे हे मी या व्याख्यानातून "ख"-रूपवर्धनीत शिकलो. भारताची सध्याची दयनीय परिस्थिती लक्षात आली. पंजाब आसाम पेटण्याची कारणे काय हे केवळ वाचूनच नव्हे तर त्या त्या क्षेत्रात काम करणा-यांकडून समजावून घेऊ शकलो. या मागील सरी कारणे समजू शकलो, कारण सत्य परिस्थिती माहीत नसताना उगीचच टीका करणारे खूप तरुण आज दिसतात. या बाबतीत तरी मी त्यांच्यातील एक नाही ही किती छान गोष्ट आहे.

संघटनेचा आधार - मनोमीलन

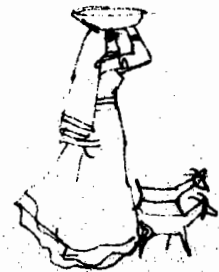
जर देशाला घडवायचे असेल तर प्रामुख्याने लागते ती एकजूट. ही लहान मुलांच्यात सहज वाढवता येते. एखाद्याशी भांडण झाले की मला नीट बोलता येत नाही. मग मी त्या व्यक्तीशी बोलायचेच सोडून देईं. असेच एकदा मी माझ्या मित्राशी बोलणे सोडून दिले. आमच्या सरांच्या हे लक्षात आले. परंतु ते काही बोलले नाहीत. माझ्या वाढदिवसाच्या दिवशी त्याला घेऊन ते माझ्या घरी आले व त्यांनी आमच्यातले भांडण मिटविले. आणि अशा तऱ्हेने भांडणे मिटवायचे एक तंत्र त्यांनी मला शिकवले. ज्याचा फायदा मला शेजाऱ्यांच्यातील भांडणे मिटविण्यासाठी झाला आणि हळू हळू एकीचे पण महत्व पटले.

सर्वाधिक मुल्यवान :- वेळ

वेळेचा उपयोग वेळेचे महत्व व वेळ कसा सत्कारणी लावावा हे मी वर्धनीतच शिकलो. वर्धनीत वा इतरत्र मुलांच्या सहवासात असताना अभ्यास कमी प्रमाणात झाला तर चिंता वाटत नाही कारण इतर वेळाचा पुरेपूर फायदा कसा उठवायचा, पुरेपूर वापर कसा करायचा हे मी येथे शिकलो. इतर कामांची आवणी करून दिवसाकठी अभ्यासाला कसा जास्तीत जास्त वेळ काढता येईल हे मी आधीच ठरवतो.

आत्मविश्वासाची साथ

"स्व"-रूपवर्धनीने माझी एक फार मोठी शक्ती जागृत केली. ती अशी- अनेकदा आपण पहातो की मुलांना दुसरीकडे अनोळखी ठिकाणी जाऊन कोणाला भेटायला सांगितले की मुले आपल्याला हे जमणार नाही. असेच धरून चालतात. आपण हे करू अशी त्यांना खात्री वाटत नाही. कमीत कमी प्रयत्न करावा असे पण वाटत नाही. ही इच्छा, ही खात्री मला वर्धनीने दिली. आमच्याच गल्लीत खेळायला किंवा इतर कुणाकडेही जायला घाबरणारा मी आता कोठेही जायला सहज तयार असतो. मलाच स्वतःला याचे आश्चर्य वाटते. एकदा माझ्या मामेभावाबरोबर मी त्यांच्या गावाला भटकत होतो. भटकता भटकता त्या गावच्या "जलसिंचन केंद्रापाशी" आलो ते बघावे असे वाटले. ते आत जाऊन बघण्यासाठी परवानगी मागायला भाऊ तयार नव्हते. एका अधिकाऱ्यासमोर जाऊन उभे रहायचे ? कसे शक्य आहे ? मग मी सरळ आत जाऊन भेटलो त्या अधिकाऱ्यांनी कौतुकाने परवानगी दिली आणि आम्ही सर्वांनी ते पाहिले. "तोंड उघडले (अर्थात योग्य त्या ठिकाणी) की सारे मिळते. हे वर्धनीतच शिकलो.

श्वया आनंदाचे मर्म

आनंद कसा वाढवावा ? आपल्या आनंदातील वाटा दुस-याला दिला तर आपला आनंद

वाढतो. दुस-याला समाधान देण्यासारखे, आनंद देण्यासारखे काम केले तर आपल्याला आनंद मिळतो. नेत्रदानाचा फायदा घेऊन एखाद्या अंधाला डोळे दिले तर डॉक्टरांना त्या अंधाच्या चेह-यावरचा आनंद बघून जो आनंद मिळतो तो किती महान आहे. हे शिकण्यासाठी दर राखी पौर्णिमेला व दिवाळीला वर्धकांना इस्पितके, अनाथआश्रमात खाऊ वाटण्यासाठी पाठविले जाते. या सारख्या अनेक गोष्टीमुळे समाजाच्या जवळ येण्यास पण मदत झाली.

'स्व' ची अनुभूती

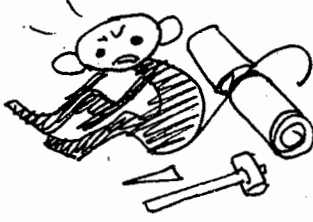
अशा या वातावरणात राहणा-या कोणालाही "हा देश माझा आहे, त्याचे कल्याण म्हणजेच माझे कल्याण व तेच माझे सर्वस्व" हे जाणवेल. शक्यत विद्यार्थी दररोज प्रीतज्ञा म्हणतात. पण तिचा अर्थ किती जणांना समजतो ? माहित असतो ? ती प्रीतज्ञा मुलांमध्ये रुजवून भारतात आदर्श नागरिक निर्माण करणे या खेरीज "स्व"-रूपवर्धिनीचे दुसरे कोणतेच कार्य नाही.

WITH BEST COMPLIMENTS FROM-

Reliable Engineering Works.
(Fabricators & Contractors)
368, Nana Peth,
PUNE-411 002 (Phone-26575)

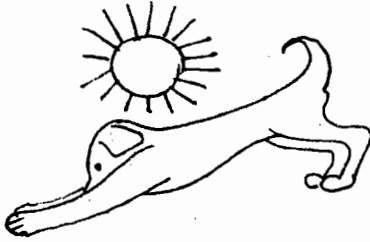

अगदी काल परवा पर्यंत खोडया काढण्याची फक्की संधी न सोडणारे विद्यार्थी आज जेव्हा कार्यकर्ता या भूमिकेतून शिस्तीबद्दल बोलतात तेव्हा कौतुकही वाटते आणि हसूही येते. जे घेरले आहे ते उगवते आहे याचे थोडे समाधानही वाटते आहे.

आगळी प्रचिती 'स्व' ची

खर सांगतो, सुरुवातीला वर्धिनीत यायचा खूप कंटाळा यायचा. वाढायचे संध्याकाळ होऊच नये. आता गेलो नाही तर चुकल्यासारखे वाटते. येथील शिक्षकांना मी वर्गात फार त्रास द्यायचो. प्रश्न विचारून विचारून भंडावून सोडायचो. आणि अर्थात त्रास देण्यातील आनंद मिळवायचो. पण अकरावीत गेल्यावर जेव्हा मीच शिक्षक म्हणून वर्गावर गेलो तेव्हा कुठे शिस्त ही काय चीज आहे हे लक्षात यायला लागले, वागण्यात बदल घडू लागला.

येथील शिबीरांमुळे माझ्यातील कलागुणांना वाव मिळाला. व्यायाम, विशेषतः सुर्यनमस्कारासारख्या गोष्टी शिकता आल्या.

गोड गैरसमज

अर्थात येथे येऊन फक्त तोटाही झाला, तो म्हणजे घरचे काम चुकविण्यासाठी मी वर्धिनीत जात असतो असा घरच्यांचा समज झाला आहे. अर्थात तो दूर करण्यासाठी मलाच काहीतरी करावे लागेल.

पाप ते पशपीडा

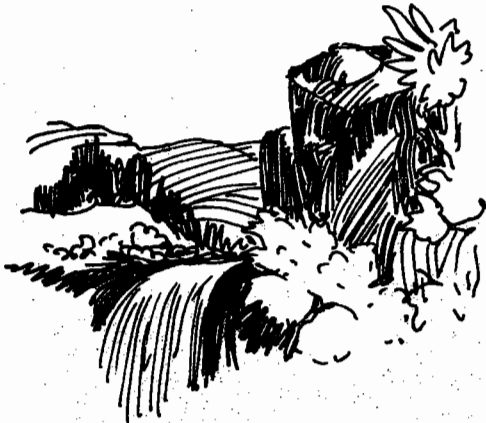
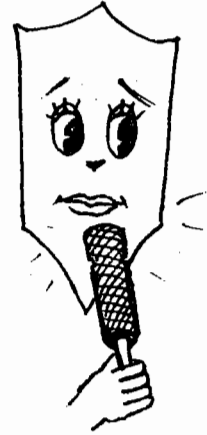
वर्धिनीत येण्यापूर्वी मी फारच खोडकर होतो. भाजीमार्केट मधील मुलांबरोबर खेळायचो. त्रास देण्यासाठी नासक्या फळांचाही उपयोग मी केलेला आहे. त्या मित्रांच्या सहवासात शिव्या द्यायला शिकलो, उलटे बोलायला शिकलो. घरी मार बसायचा पण मला त्याचे काहीच वाटायचे नाही. येथे आल्यानंतर मात्र हे अवगुण ब-याच प्रमाणात कमी झाले आहेत. माझे ते जुने मित्र आता दारूच्याही नादी लागले आहेत. दारू पिऊन इतरांची झोपमोड करतात व त्यातही त्यांना आनंद मिळतो. मी त्यांच्या पासून दूर आहे म्हणून ते माझ्याशी नीट बोलत नाही. अर्थात त्यांच्या वागण्यातही सुधारणा करण्याचे काम मला करावयाला हवे आहे याची मला जाण आहे व योग्य वेळी मी तेही करीन.

खेळ-अभ्यास या माध्यमातून आलेल्या या मुलांच्या सर्वांगीण विकासासाठी विविध प्रयत्न सतत चालू असतात. मग कुणाला वक्तृत्व विषयाची गोडी लागते तर कुणाला अभिनयाची कुणी खेळात तरबेज होतात तर कुणाचे सेवागुण अधिक तीव्रतेने नजरेत भरतात.

अभिनय व वक्तृत्व महती

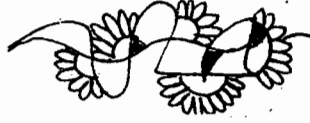
आपल्यात काही अभिनय गुण आहेत, वक्तृत्व गुण आहेत याची जाण मला वर्धिनीत येईपर्यंत नव्हती. सरांच्या आग्रहाखाली मी एका वक्तृत्व स्पर्धेत भाग घेतला आणि चक्क मला प्रथम क्रमांक मिळाला. तेच माझे जीवनातील पहिले यश. येथे आल्यामुळे आणखीही काही चांगले बदल घडले. ते म्हणजे स्वभावातील हळवेपणा कमी झाला, नियोजनाचे महत्त्व कळले आणि नियोजन बंद वागण्याचा प्रयत्न करू लागलो.

नेतृत्व विकास

येथे आल्यापासून मी कबड्डी उत्कृष्ट खेळू लागलो. कॉलेजच्या संपाचा कप्तानही झालो. मुख्य म्हणजे येथे मला खूप मित्र मिळाले. अपंगांना मदत करणे हे मी माझे पहिले कर्तव्य समजतो. आज सुमारे दहा अंध विद्यार्थी - विद्यार्थिनींना मी नियमितपणे सहाय्य करीत आहे. माझ्या व्यक्तिगत उन्नतीसाठी पोहणे, मरिधॉनचा सराव नियमितपणे चालू आहे.

माझ्या जवळ विशेष बौद्धिक गुण नसतांनाही मला वर्धिनीने घेतले त्यामुळे मला अगदी दत्तक घेतल्यासारखे वाटले. येथील शिक्षक - कार्यकर्ते अगदी घरच्यांमाणसांसारखे प्रेम करतात, आपले पणाने वागवतात. त्यामुळे वर्धिनीविषयी मला खूप आपुलकी वाटते.

वर्धिनीत आलो नसतो तर ? तर मी अनेक चांगल्या गोष्टींना मुक्तो असतो. उदा. खेळ, शारिरीक - मानसिक विकास, सामाजिक जाण इत्यादी. अर्थात सामाजिक जाण पूर्ण आली आहे असे म्हणणे धाडसाचे होईल परंतु बीज मात्र नक्कीच रोवले गेले आहे.

अर्थपूर्ण कृतीची जाण

"मनुष्य तू बडा महान है" अशा आशयाची एक कविता होती. कवीने त्यात म्हटले होते की हे माणसा तुला जो जन्म लाभला आहे त्याचे सार्थक होईल असे काहीतरी तू करून दाखव.

शास्त्रेत असतांना या कवितेचा अभ्यास केवळ गुण मिळविण्यासाठी केला होता. पण वर्धिनीत आल्यामुळे त्या कवितेचा सरा अर्थ ध्यानात येऊ लागला आहे.

मैत्री आणि संपर्क ही येथील दोन प्रभावी माध्यमे आहेत किंबहुना त्यांच्याच आधारावर काम पक्के उभे आहे. मैत्रीच्या आकर्षणामुळे स्वभावाचे कंगोरे घासले जातात, तर संपर्काच्या साखळीमुळे घराघरातील वातावरण अनुकूल असे करता आले.

एकदा मी आजारी होतो. येथील एक जेष्ठ कार्यकर्ते माझ्या घरी आले व येताना एक शक्तीवर्धक टॅनीकचा डबा घेऊन आले. या प्रसंगातून माझे येथे येण्याचे आकर्षण आणखीनच वाढले. लहान लहान प्रसंगातून वर्धिनीविषयीची आस्था वाढली.

विवेके पालटती क्रिया

प्रथम प्रथम तर मी अगदी भांगसुध्या पाडत नव्हतो इतक्या प्राथमिक गोष्टीतून मी येथे घडलो. कामात आशा-निराशेचे काही प्रसंगही आले, किंबहुना त्याशिवाय कामाला गती नाही. एखाद्या निराशेच्या प्रसंगी असे वाटे की वर्धिनी सोडून घावी पण दुसरा एखादा प्रसंग असा येई की वाटे या कामासाठी सारे आयुष्य झोकून घावे आणि वर्धिनी सोडून घावी ह्या विचार मनात आला तरी तो अंमलात आणणे इतका सोपा नव्हता आणि नाही कारण येथील कार्यकर्त्यांचा आमच्या घराशी असलेला जबरदस्त संपर्क. त्यामुळे मनात आलेला ह्या अविचार मनातच गिळला जायचा.

WITH BEST COMPLIMENTS FROM-

Protecto Engineering Pvt. Ltd.
26, Govt. Industrial Estate,
Kandivali (West)
BOMBAY-400 067

